

Competències, currículum i pràctica educativa

Repercussions de la introducció de les competències en la pràctica educativa

Joan Teixidó Saballs¹
Xarxa CB 2008-09²

Una de les aportacions principals de la LOE ha estat la introducció de les competències al currículum per bé que no és una novetat absoluta, atès que a la LOCE ja se'n parlava, tot relacionant-les amb els objectius i els continguts. Es caracteritza el currículum com el conjunt de d'objectius, competències bàsiques, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació per a cadascun dels ensenyaments reglats" (Art. 6.1.). Més endavant, defineix les competències com "allò que un/a jove ha d'haver desenvolupat a la fi de l'escolarització obligatòria per aconseguir la seva realització personal, exercir la ciutadania activa, incorporar-se a la vida activa d'una manera satisfactòria i adoptar una actitud d'aprenentatge permanent al llarg de tota la vida". Finalment, identifica les vuit competències bàsiques que ja són prou conegudes.

Certament, hi ha interrogants notables pel que fa a la pertinència i a la necessitat d'aplicar l'enfocament competencial a l'àmbit escolar. Era pertinent? Hi ha qui considera que no s'ha de perdre de vista que la idea de competències neix i es desenvolupa en un context ocupacional, en el qual l'adquisició de competències professionals es posa al servei de l'assoliment dels objectius de l'empresa: productivitat, rendiment, excel·lència i, per tant, es compta amb la motivació intrínseca del treballador qui es mostra interessat per accedir a una feina o pel progrés dins de l'empresa. Era necessari? Hi ha qui considera excessiu, buit de contingut i, per tant, superflu, una bona part del discurs ("antipedagògic", en diuen) legal amb el corresponent desplegament a càrrec dels experts perquè consideren que no té connexió amb la realitat i, per tant, no dona resposta als problemes reals de l'escola. Probablement, tant en l'argumentació dels uns com en la dels altres, hi ha raons assenyades que alerten sobre la complexitat del tema. Tot i això, en els moments actuals, no cal donar-hi més voltes. Més enllà de la visió normativa, de les objeccions teòriques o del discurs crític, la introducció de les competències bàsiques és una realitat a les escoles i als instituts que planteja un conjunt de reptes i interrogants als docents. N'esmentem alguns: són una cosa nova o ja formaven part de la pràctica educativa?, com les adquireixen/desenvolupen els alumnes?, com s'avalua en quin grau s'han adquirit/desenvolupat? com s'integren en els dissenys curriculars (programacions)?, com es vinculen a les àrees curriculars o matèries?, quines repercussions/efectes pot tenir en els centres l'adopció d'un l'enfocament competencial ? i, finalment, quines repercussions/efectes pot tenir en la feina quotidiana dels mestres i professors?. En definitiva, es tracta de fer-ne un bon ús; d'afavorir que l'efervescència i l'interès que han despertat deixin algun pòsit en la cultura escolar.

L'aprovació de la llei i dels decrets que la desenvolupen va tenir poca o nul·la incidència en els centres. En van transcendir alguns aspectes mediàtics (sobretot, la polèmica de l'educació per a la ciutadania) i poca cosa més. La preocupació s'ha fet més notòria quan a les normatives d'inici de curs (la repercussió domèstica dels mandats legals) s'estableix l'obligatorietat de d'incloure-hi les competències. De fet, la repercussió de la llei en la realitat dels centres podia haver donat lloc a canvis d'una notable envergadura

(en la concepció, el format i la terminologia) en relació als models curriculars establerts a la LOGSE. Al final ha imperat el pragmatisme. S'ha optat per introduir el menor nombre de canvis possibles: es continuen reconeixent els components curriculars establerts al model anterior (objectius d'etapa i d'àrea, continguts i criteris metodològics i d'avaluació) i s'hi afegeix un element nou: les competències. Es tracta d'una decisió que pot ser objecte de valoracions contraposades. D'una banda, facilita la feina del professorat atès que afavoreix la continuïtat amb el que ja es venia fent fins ara. De l'altra banda, s'ha deixat passar l'oportunitat d'introduir canvis en profunditat en l'estructura curricular i en l'organització dels centres que afavoreixin la integració dels aprenentatges.

El missatge global que es desprèn de l'enfocament competencial és la necessitat d'aconseguir una major vertebració entre els aprenentatges que duen a terme els alumnes per tal de garantir l'assoliment d'uns nivells bàsics per a tothom. Les maneres d'aconseguir-ho podien haver estat diverses: es podrien haver simplificat o reduït les àrees curriculars o matèries; es podria haver tendit cap a perfils professionals més generalistes; es podria fomentar l'adopció de fórmules organitzatives que suavitzessin la fragmentació del currículum així com l'elevat nombre de professionals que intervé en un mateix grup d'alumnes (sembla excessiu que el nombre habitual de mestres que intervé en un grup de 2on de primària se situï en 8 o 9)... Tot això es podria haver fet... però no s'ha fet. No cal donar-hi més voltes. S'ha optat per mantenir l'estructura existent i per introduir les competències bàsiques com a referent de l'acció educativa de cada equip docent. S'opta, per tant, per apel·lar a les persones, als docents: cal que els centres i els seus professionals arribin a compartir posicionaments pel que fa al procés a seguir en el desenvolupament de les CB i, també, que assumeixin, amb coherència i responsabilitat, els comportaments docents que considerin que n'afavoreixen l'abordatge.

La contribució a aquest procés va ser el *leiv motif* que va portar a la creació de la Xarxa de Competències Bàsiques l'any 2000, tot avançant-se als plantejaments legals vigents. Al llarg d'aquests anys ha elaborat un conjunt d'eines i instruments dirigits a afavorir l'autoavaluació dels docents, tant individual com en equip, pel que fa a la seva contribució a la formació integral dels nens i joves en aspectes com la comprensió i expressió escrita, el càlcul mental, l'expressió oral, la resolució de problemes, el foment del treball autònom de l'alumnat...¹. Per altra banda, ha procurat estimular i orientar processos de creixement institucional tant als centres que en formen part com a d'altres centres a través dels tutelatges.

A l'inici del curs 2008-09 es planteja un doble repte: continuar i consolidar la feina feta fins el moment i, alhora, iniciar un treball basat en l'anàlisi de pràctiques docents que es consideren valuoses, extretes del dia a dia dels centres. La consolidació de la feina feta es concreta en dos aspectes: a) fonamentar els processos de tutelatge (se'n duen a terme 24 durant el curs actual) tot centrant l'atenció en la caracterització del procés des de la perspectiva dels tutors, en l'anàlisi de les dificultats percebudes, en el recull de possibles millores i, finalment, en la delimitació de les competències professionals dels tutors; b) l'aplicació pilot i la validació dels 4 instruments (planificació del treball d'aula, normes, estratègies d'ensenyament i aprenentatge i relacions interpersonals) elaborats el curs 2007-2008.

La línia de treball que s'enceta es proposa donar resposta a situacions pràctiques que es plantegen els docents a l'aula, tot considerant-ne la seva contribució a l'assoliment de les CB. Es tracta de posar l'atenció en els factors que es troben a la base de l'actuació del docent (què fa? què proposa que facin els alumnes? i per què ho fa d'una o altra manera? quines dificultats se li presenten?) tot partint d'exemples i situacions aportades

¹ El recull d'instruments elaborats per la Xarxa CB es troba a

<http://phobos.xtec.es/xarxacb/prescb.htm>

pels membres de la Xarxa. La posada en pràctica d'aquest treball exigirà una primera fase de fonamentació i de construcció de discurs compartit en la qual ens plantejarem algunes qüestions bàsiques sobre les CB, tot considerant-ne les repercussions a la feina a l'aula. Després d'aquesta primera fase, a la qual dedicarem les primeres sessions de treball, entrarem a considerar alguns principis, situacions singulars o formes de treball que poden contribuir a la millora de l'adquisició de les CB. El mètode de treball que se seguirà serà similar al que duem a terme a GROC (se'n pot trobar una descripció a http://www.joanteixido.org/pdf/groc/groc_que_es.pdf) tot adaptant-lo a les característiques (vinculació institucional, format, nivells educatius, periodicitat de les reunions, etc.) del grup i, també, dels objectius que l'orienten . L'anirem construint i millorant a mesura que anem fent camí.

¹ Responsable de la Xarxa Competències Bàsiques 2008-09

² La Xarxa de Competències Bàsiques 2008-09 és coordinada per Helena González. En formen part Albalat Marquès, Concepció; Aroztegui Trenchs, Hermínia; Balaguer Milán, Isabel; Barceló Sitjes, Joan Manuel; Bel Pino, Montserrat; Berrio Moran, Albert; Brull Casadó, Olga; Buson Torroja, Xavier; Camps Sánchez, Antoni; Cañada Ylla, Pilar; Cantos del Viejo, M. Eugènia; Capell Palau, Ramona; Carazo Garcia, M Felisa; Carlos Arasa, José; Casabayó Martí, Montse; Castillo Cervelló, Rosa; Cerqueda Parcerisa, Dolors; Cobo Civantos, Desirée; Colina Céspedes, Carme; Costa Jiménez, Mercè; Cots Miquel, Berta; de Higes Argüés, Pilar; Felip Mir, Jaume; Fernández Arbonés, Alicia; Fernández Berges, Dolors; Francisco, Laura; Gallego Ferrer, Maria; Gavarrell Artés, Dagmar; Gil Torner, M. Carme; González Vega, Victor Manuel; Güell Ivern, Maria; Jove Font, Mercè; López Bosque, Pilar; López Parada, M Dolors; Masdeu Turon, Teresa; Matheu Mas, Marina; Mayós Served, Francesc; Mellado Almansa, Antoni; Miró Castillo, Carme; Nadal Mestres, Rosa M; Olivé Masolet, Marisol; Palau Nin, Helena; Peralta Mancho, Luisa; Pérez, Carmina; Plou Campo, Angel; Puerto Pérez, Carme; Reñé , Cristina; Roig Orriols, Maite; Roure Niubó, Montse; Rovira Vallvé, Albert; Sánchez Sanjuan, M. Carme; Sánchez Sanjuan, M. Cruz; Sans Vizcarro, Lorenzo; Tomàs Torres, Ismael; Verge Barberà, Fina; Vizcarro Gianni, Teresa